Il-Giren

David Bartolo

Din is-sena ħsibt li nikteb fuq il-Giren. Dan qed nagħmlu b'tislima lill-Patri tal-Ordni Dumnikana Mikiel Fsadni li miet ta' 97 sena f'April ta' din is-sena. Dan il-Patri għamel studju intensiv fuq il-giren, fejn terraq kull tarf u inħawi tal-kampanja l-aktar dik Melliħija, li fl-aħħar mill-aħħar dawn il-giren fil-maġġoranza tagħhom jinsabu fl-inħawi tal-Mellieħa. Dan l-istudju wassal biex Patri Fsadni jippubblika żewġ kotba wieħed bil-Malti: il-Girna – Wirt Aritettoniku u Etniku Malti fl-1990 li rebaħ il-Midalja tad-Deheb tal-Premju Letterarju tal-Gvern ta' Malta u l-istess ktieb ġie maqlub għall-Ingliż fl-1999 bl-isem ta' "*The Girna The Maltese corbelled stone hut*."

Il-girna hija kunċett ta' ċertu tip ta' struttura rustika li tiddomina l-kampanja u l-inħawi rurali fil-Mellieħa. Il-kelma girna mhix ċara minn fejn ġiet. Aquilina jaħseb li jista' jkun hemm konnessjoni mal-kelma Għarbija 'gurn' li ġejja mill-kelma 'garan' li tfisser munzell jew borġ ġebel .

Il-Giren ma kinux jintużaw bħala abitazzjoni imma kienu l-aktar jintużaw biex il-bidwi jkollu fejn jistkenn mill-elementi tan-natura, kemm fis-sajf u kemm fix-xitwa, kien ikollu wkoll fejn iżomm l-għodda tal-biedja u anki l-prodotti tar-raba'. Kienu wkoll jintużaw biex iżommu l-annimali. Mill-banda l-oħra, il-qassis Johannes Quintinus Haedues li kien membru tal-Ordni tal-Kavallieri ta' San Ġwann u kappillan tal-kavallieri Franċiżi, li għamel sitt snin ġewwa Malta bejn l-1530-1536 fejn kien kiteb deskrizzjoni fuq Malta bil-Latin, isemmi li l-Maltin kienu jgħixu f'tip ta' għarix. Teorija oħra fl-istess linja huwa d-dizzjunarju ta' Mikiel Anton Vassalli tal-1796, fejn fih huwa jiddiskrivi l-girna bħala *casa, tugurium, mapale; it. Capanna, casuccia* li tfisser li l-girna kienet dar sempliċi u fqira użata mir-raħlin. Jista' jagħti l-każ li dan kiteb hekk fuq dak li kien jara.

Girna ta' ċertu daqs fix-Xagħra l-Ħamra

Minbarra Malta, kif ħa naraw aktar 'il quddiem tipi ta' strutturi simili jinsabu f'artijiet oħra bħall-Italja, Franza, Spanja, is-Slovenja, l-Iskozja u l-Irlanda fost l-oħrajn. Kull pajjiż minn dawn jipposjedi binjiet simili, li filwaqt li kollha huma b'karatteristika differenti, hemm xebħ kbir kemm fl-għamla u kemm fid-daqs.

Il-Girien fil-Mellieħa

B'kollox insibu 81 girna fl-inħawi tal-Mellieħa. Jaccarini fl-istudju tiegħu jaqsam dawn f'ħames inħawi ġeografiċi:

- L-inħawi tat-Torri l-Aħmar – jinkludi n-naħat taċ-Ċirkewwa u Paradise Bay u l-Qammieħ;
- L-Aħrax – in-naħat kollha ta' dan ir-reġjun bl-Armier;
- Il-Manikata – flimkien magħha, Għajn Żnuber u x-Xagħra l-Ħamra;
- Selmun - flimkien miegħu, l-Imġiebaħ u Għajn Ħadid;
- Wied il-Mistra – flimkien magħha, il-Miżieb u l-ħotba ta' Dahar il-Bajda.

Patri Fsadni fl-istudju tiegħu fir-riċerka li għamel waqt li jagħmel analiżi ta' dawn il-giren, huwa

jagħti deskrizzjoni ta' kull girna bħal fejn tinsab, l-għamla tagħha, l-għoli, il-qisien tal-bieb u ċerti aspetti oħra u kummenti fuq l-istat tagħhom. Dan l-istudju jagħti stampa preċiża ta' fejn jinsabu dawn il-giren fl-inħawi tal-Mellieħa. L-aktar li hemm, fl-inħawi tat-Torri l-Aħmar, fil-fatt hemm 24 girna (30%), 21 girna (26%) jinsabu fl-Aħrax, madwar il-Manikata hemm 16-il waħda (20%), 12-il girna jinsabu f'Selmun (15%) u l-inqas li nsibu huma f'Wied il-Mistra u l-Miżieb li hemm 8 li huwa total ta' 10% tal-giren kollha fil-Mellieħa.

Dawn il-81 girna filwaqt li kważi kollha huma fuq l-istess stil, hemm minnhom tondi, oħrajn kwadri u ftit oħra li huma elittiċi, rettangolari, ovali u anki f'għamliet kemxejn strambi. Il-biċċa kbira ta' dawk tondi jinsabu bejn it-Torri l-Aħmar u ċ-Ċirkewwa li huma fost l-akbar li hawn ġewwa Malta. Sitt girien li Patri Fsadni ltaqa' magħhom li huma tondi b'ħajt ta' rifda madwarhom fl-istudju li għamel madwar Malta, huma l-uniċi li hawn u kollha jinsabu fil-Mellieħa. Tlieta jinsabu fl-Aħrax u t-tlieta l-oħra fl-inħawi tat-Torri l-Aħmar.

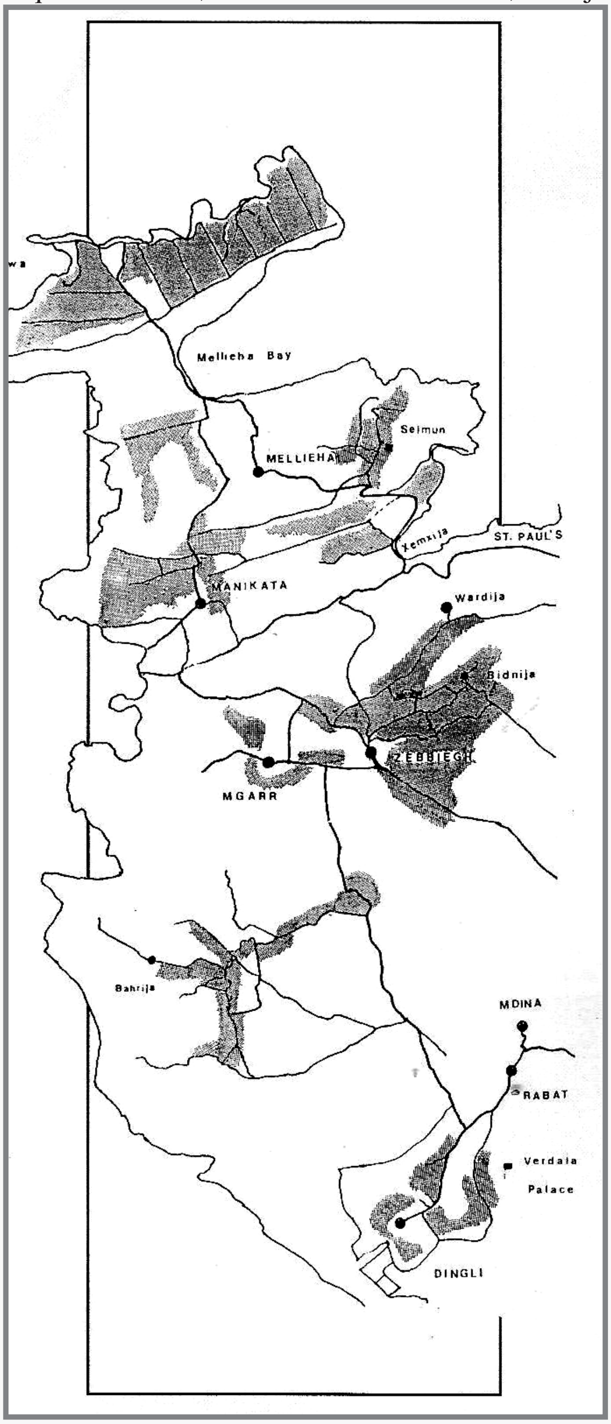

Il-konċentrazzjoni tal-giren fit-tramuntana u l-punent ta' Malta

Aspett ieħor interessanti hu li nsibu wkoll ġemgħat jew kumplessi ta' giren. Dan jikkonsisti f'żewġ jew tliet giren mdawra b'ħajt tas-sejjieħ u li kultant kienu jkunu magħquda b'passaġġ. Fil-Mellieħa nsibu tlieta minn dawn il-kumplessi. Wieħed huwa kumpless ta' erba' giren li jinsab fuq ix-xellug tat-triq taċ-Ċirkewwa. Fl-Aħrax qrib razzett antik fit-triq li tmur għar-ramla, hemm kumpless ta' 3 giren li jmissu ma' xulxin u l-aħħar kumpless jinsab fuq l-għolja ta' Għajn Ħadid fuq ir-riħ tal-Imġiebaħ li hemm numru ta' giren f'bitħa waħda għall-annimali, imdawra b'ħajt għoli tas-sejjieħ.

Il-bini tal-Giren

Il-bini tal-giren, l-aktar komuni huma magħmula minn pjanta ċirkolari u l-ħitan huma mibnija b'ġebel li jittarġu l-ġewwa. Is-saqaf ikun mgħotti bit-torba minn barra u minn ġewwa jista' jkun użat xriek meta jkun bżonnjuż li l-girna tissaqqaf. Kemm il-ħitan u s-saqaf ikunu l-istess u ma jkun hemm xejn differenti, il-Giren ikollhom bieb wieħed u ventiluari. Hemm żewġ tipi ta' bibien. Hemm l-għamla ta' pseudo arkata u hemm tip ieħor li jikkonsisti f'żewġ pilastri u blata. L-art tkun magħmula minn materjal imbattam ġeneralment ftit 'l isfel mill-livell tal-art ta' barra.

Tipi ta' Giren f'pajjiżi oħra

Kif għedna fil-bidu, f'pajjiżi oħra jeżistu strutturi rustiki simili għal dawk ta' Malta.

Dawn li ġejjin huma eżempji ta' dawn l-għerejjex:

- *Barracca* u *El Bombo* – Spanja (dawn jinsabu fir-reġjun tal-Katalonja, filwaqt li fil-gżira ta' Menorca nsibu l-*Pont de bestiar*)
- *Both* (anki *shielings*) – Skozja (in-naħat tal-muntanji u l-*highlands* Skoċċiżi)
- *Cabanne* u *Borie* – Franza (dawn jinsabu fir-reġjun ta' Provenza, filwaqt li nsibu tip ta' giren li jissejħu *Pagliaddiu* fuq l-gżira ta' Korsika)
- *Caprile* – Italja (fuq il-gżira ta' Elba)
- *Clochain* – Irlanda (in-naħat tal-Lbiċ fil-peninsula ta' Dingle)
- *Crot* (giren tondi) u *Scele* (giren rettangolari) – Svizzera (in-naħat li huma fruntiera mal-Italja)

- *Kuja* u *Hiska* – Slovenja (in-naħat li huma fuq il-fruntiera mal-Italja)
- *Kummol* – Greċja
- *Kuzan* u *Brunja* – Kroazja (in-naħat tax-xtut fuq il-Baħar Adriatiku)
- *Mantarah* – Palestina (in-naħat ta' Betlem)
- *Nawamis* – Egittu (il-peninsula tas-Sinai)
- *Penetta* (anki *nuraghe*) – Italja (fuq il-gżira ta' Sardinja)
- *Trulli* – Italja (Alborello fir-reġjun tan-nofsinhar tal-Pulja)
- *Twlc mochyn* – Wales (fin-nofsinhar ta' Wales)
- *Weinbergshaeuschen*- Germanja (fiċ-ċentru tal-pajjiż qrib Frankfurt, fil-qalba tar-Rhienland)

Fiż-żminijiet tal-lum, dawn l-istrutturi m'għadhomx jintużaw daqs kemm kienu bħal qabel u anki nbnew oħrajn ġodda fuq il-mudell l-antik biex iżejnu bħal ngħidu aħna l-girna li hemm fil-park tal-familja fid-daħla tal-Mellieħa. Binja oħra li nbniet fuq il-forma ta' girna hija l-knisja tal-Manikata li nbniet fuq id-disinn tal-Perit Richard England fl-aħħar tas-snin sittin u l-bidu tas-snin sebgħin fis-seklu għoxrin.

Tajjeb li dawn l-binjiet b'stil uniku u b'karatteristika rustika jiġu mħarsa aktar aħjar u jistgħu jintużaw anki biex jiġu aktar esploraturi kemm mill-ġenerazzjoni li tielgħa u anki mit-turisti li jżuruna. Jalla persuni oħra jsegwu l-passi ta' Patri Mikiel Fsadni u jidħlu aktar fid-dettall fl-istudju fuq il-giren. Studju aktar fid-dettall, jista' jwassal biex jinxteħet aktar dawl fuq il-konnesjoni li jista' jkun hemm bejn l-għerejjex li nbnew mill-ewwel Maltin biex abitaw fihom wara l-għerien, it-tempji Megalitiċi li hemm xebh ma' kif inhuma mibnija l-giren u anki l-possibilità ta' konnessjoni bejn l-għeruq ta'diversi forom ta'giren li jinstabu f'diversi pajjiżi speċjalment f'pajjiżi li xtuthom huwa maħsul mill-baħar Mediterranju.

L-intern ta' girna, fejn jidher sew il-ħajt u s-saqaf

Penetta fuq il-gżira Taljana ta' Sardinja

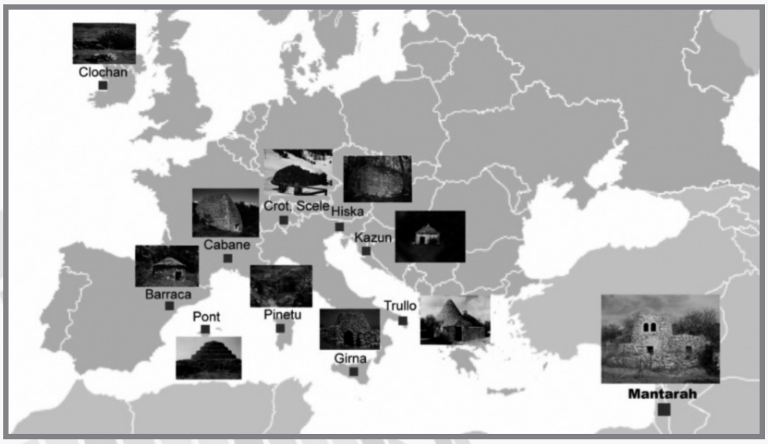

Mappa ta' fejn jinsabu diversi tipi ta' giren fl-Ewropa u fil-Lvant Nofsani

Biblijografija

Aquilina, Joseph, *Maltese-English Dictionary*, Malta 1987.

Fsadni, Mikiel Patri, *Esperjenżi ta' Kittieb*, Malta 1994.

Fsadni, Mikiel Patri, Maltese Rural Architecture: Il-Girna, *Heritage nr 76*, Paul Mizzi. ed, pp 1508-1512.

Fsadni, Mikiel Patri, *The Girna-The Maltese Corbelled Stone Hut*, Malta 1999.

Jaccarini, Carol, Giren u l-Imgiebaħ, *Il-Mellieħa mal-miġja taż-żmien,* Joe Catania, ed ., 2002, pp 169-196.

Vella, H.C.R. Quintinus (1536) and St Paul's shipwreck in Malta, *Malta Historica v.VIII n* , 1980, p 61.

Sorsi oħra

Borg, Claude, Kors qasir għal min jaħdem f'bini antik : "http://www.bicc.gov.mt/bicc/files_folder/Bini%20Antik.pdf

The Stone : http://www.stoneshelter.org/stone/impressum.htm

VASSA Journal Nr 17-June 2007, Vernacular Architecture Society of South Africa